

Reflecties Wetenschappelijke Board Enschede

Economische visie Enschede

Enschede, vergadering van 19 januari 2024

Inleiding

De gemeente Enschede is bezig met het formuleren van haar economische visie, omdat alle ontwikkelingen in de samenleving om aanpassing van het huidige beleid vragen. Ontwikkelingen zoals de schaarste aan ruimte, waardoor op bedrijventerreinen nog maar een beperkt aantal uitgeefbare kavels is en de groei van de economie geremd kan worden. De worstelingen van het Midden en Klein Bedrijf (MKB), ook tijdens corona. De vergrijzing en krimp van de beroepsbevolking en het ontstaan van tekorten aan mensen in bijvoorbeeld de zorg, de bouw en het openbaar vervoer. De noodzaak om meer rekening te houden met mens, dier en planeet. Dergelijke ontwikkelingen zorgen voor complexe vraagstukken waarop de gemeente Enschede een antwoorden zoekt, nu en in de toekomst.

De Wetenschappelijke Board wordt gevraagd om te reflecteren op de ambtelijke aanzet tot een economische visie. Die aanzet moet gezien worden als een werkdocument op weg naar de uiteindelijke economische visie van de gemeente Enschede en geeft inzicht in de zoektocht van de gemeente Enschede naar nieuw economisch beleid. Als achtergrondinformatie ontving de Board ook de *Economische monitor Enschede (2022)* en het rapport van de Rekenkamer, *De aantrekkingskracht van Enschede (2023)*.

Vragen aan de Wetenschappelijke Board:

Het economisch beleid van de gemeente Enschede moet bijdragen aan de brede welvaart in Enschede. Dat vraagt om verschillende rollen van de gemeente.

1. De gemeente Enschede wil een sociaal en duurzaam economisch beleid. Zij kiest voor enkele pijlers die kenmerkend zijn voor de economische kracht van Enschede. Is de aanzet tot deze visie helder, mist er nog iets en maakt de gemeente Enschede voldoende scherpe keuzes? Welke wetenschappelijke inzichten zijn belangrijk voor een toekomstbestendig economisch beleid van de gemeente Enschede?
2. De gemeente Enschede heeft haar concept visie vertaald naar een actieplan met concrete maatregelen. Zij wil nauw samenwerken met partners in de stad en regio en onderscheidt voor zichzelf meerdere rollen. Welke mogelijkheden staan de gemeente concreet ter beschikking om haar uiteindelijke visie te realiseren binnen het regionale, nationale en mondiale krachtenveld? Welke invloed kan de gemeente uitoefenen en hoeveel moet zij overlaten aan de stad, het bedrijfsleven en de consument?
3. De economie verandert enorm en dat vraagt ook veranderingen van het bedrijfsleven en van de gemeente. De veerkracht van Enschede en de lokale economie wordt hiermee op de proef gesteld. Hoe kan het politiek bestuur verantwoordelijkheid nemen voor een toekomstbestendige economie (op de lange termijn), als dit betekent dat zij op de

korte termijn pijnlijke maatregelen moet nemen? De gemeente wil bijvoorbeeld bedrijven ondersteunen in de transitie naar een duurzame bedrijfsvoering. Maar wat als bedrijven deze omslag niet willen of kunnen maken? En als deze bedrijven een enorme banenmotor zijn voor bepaalde inwonersgroepen?

Reflecties op economische visie Enschede

In antwoord op vraag 1: reflecties op de visie.

De Wetenschappelijke Board constateert dat de concept visie gebaseerd is op een uitgebreide verkenning en veel informatie. De geschetste ambities en maatregelen zijn veelomvattend en wekken de indruk dat de gemeente invloed heeft op de lokale economie. Maar wetenschap zegt dat de overheid weinig invloed heeft en dat het effect van gemeenten op (regionale) economische ontwikkelingen gering is (zie bijvoorbeeld M. Herweijer (2019), Kunnen provincies voorkeuren van kiezers omzetten in effectief beleid? In H. Binnema, & H. Vollaard (editors), Provinciale Politiek: De provincies democratisch getoetst (blz. 159-174). De Board benadrukt daarom dat de gemeente kritisch moet kijken naar de verantwoordelijkheden die zij heeft, naar haar aantoonbare invloed en naar het effect van de instrumenten die zij in zet. In hoeverre is bewijs voor de werking van maatregelen te onderzoeken en te vinden? Als blijkt dat instrumenten niet effectief zijn moet je ze gaandeweg de rit aanpassen. Zo geef je het economisch beleid vorm als een iteratief proces. Daar hoort bij dat de gemeente als lerende organisatie alsnog in haar nieuwe visie moet beschrijven wat zij anders gaat doen ten opzichte van eerdere jaren en de redenen daarvoor. En dat de gemeente realistisch is door de focus te leggen op de 'knoppen' waarmee zij invloed kan uitoefenen, zoals het vergroten van ontwikkelkansen van bedrijven en van de kansen die mensen in Enschede hebben om aan het werk te komen.

De Wetenschappelijke Board constateert dat het streven van de gemeente Enschede naar een duurzame economie belangrijk is, maar ook lastig. In de concept visie wordt duurzaamheid gekoppeld aan potentiële groeisectoren, zoals de circulaire economie. Aanvullend daarop moet duurzaamheid breder benaderd worden, bijvoorbeeld vanuit arbeidsmarktperspectief. Het arbeidsmarktbeleid gaat meestal over het verlenen van bijstand, maar moet volgens de concept visie breder bekeken worden. Dat mag steviger in het stuk.

Uit onderzoekscijfers blijkt bijvoorbeeld dat in Enschede veel werkgelegenheid is in sectoren als de zorg en het onderwijs. Dat zijn sectoren waar ook tekorten aan werknemers dreigen te ontstaan. Om dergelijke sectoren draaiende te houden moet de gemeente haar aandacht richten op het vergroten van de productiviteit in dergelijke sectoren, de waardigheid van dergelijk werk en maatregelen waardoor mensen het werk beter kunnen volhouden. Bouw voort op het feit dat alle niveaus al aanwezig zijn binnen de zorgsector en technieksector, inclusief het bijbehorende onderwijs. Versterk en verbreed de clusters, bijvoorbeeld met aandacht voor zorgtoerisme.

In antwoord op vraag 2: reflecties op de mogelijke rollen en acties van de gemeente

De gemeente doet er goed aan realistisch te zijn over haar (beperkte) invloed op de economie van Enschede. Als de gemeente de ontwikkelkansen van bedrijven wil vergroten, zorg dan dat bekend is wat bedrijven nodig hebben, nu en in de toekomst. Speel in op die behoeften, ook als de verantwoordelijkheid voor maatregelen niet valt binnen het economisch beleid van de gemeente, maar binnen het energiebeleid of mobiliteitsbeleid. Druk daar dan een stevig economisch stempel op.

Het is opvallend hoeveel aandacht in de visie gaat naar bedrijventerreinen, want dit wordt niet volledig onderbouwd. Heeft de gemeente in beeld welke faciliteiten bedrijven nodig hebben en wat de gemeente daaraan kan doen? Bepaalde sectoren vragen in de toekomst extra investering in de randvoorwaarden, al dan niet op bedrijventerreinen. Denk aan maatregelen om netcongestie, ruimtetekort en watertekorten te voorkomen.

Als een tekort aan ruimte een knelpunt is en grond vaak in privaat bezit, dan moet de gemeente misschien vooral kijken naar wat nodig is om de potentie van de ruimte beter te benutten. Daarnaast kan de politiek kiezen voor selectieve uitgifte van grond en zodoende sturen op meer circulaire bedrijvigheid. Modellen kunnen helpen om te voorspellen wat de consequenties zijn van concrete interventies.

Om goede fysieke randvoorwaarden voor bedrijven te garanderen is wellicht meer boven sectorale samenwerking nodig. De gemeente daar een rol bij spelen, mits vooraf het doel van de samenwerking duidelijk is. Algemene uitspraken over het belang van samenwerking moeten aangescherpt worden.

Een goede (regionale) samenwerking van overheid, kennisinstellingen, bedrijfsleven en arbeidsmarkt is bijvoorbeeld belangrijk, maar voorkom dat het bij praten blijft. Vertaal de verschillende belangen van partners naar concrete activiteiten, zoals het organiseren van cultureel aanbod. Op die manier werken partners gericht samen aan het verbeteren van het vestigingsklimaat.

Het tekort aan personeel vraagt om verschillende maatregelen en voorzieningen, bijvoorbeeld met als doel om internationale studenten en medewerkers aan te trekken en vast te houden. De gemeente kan in haar netwerk bij partners aandringen op het nemen van concrete maatregelen die bijdragen aan dat doel, zoals stageplekken en werkplekken voor Engelstalige studenten en afgestudeerden.

De gemeente Enschede doet er goed aan om eerst het eigen beleid en bijbehorende acties te bepalen. Vervolgens kan zij bepalen waar samenwerking met partners bij nodig is. De Twenteboard organiseert namelijk programma's en fondsen zoals de Regiodeal op basis van bestaand beleid, zoals het economisch beleid van gemeenten. Zorg dat in de economische visie van Enschede scherper beschreven staat welke doelen en resultaten de gemeente wil bereiken via samenwerking met partners en via instrumenten zoals de groeifondsgelden van de Twenteboard.

In antwoord op vraag 3: reflecties op een toekomstbestendige, veerkrachtige economie

De Wetenschappelijke Board pleit ervoor dat de gemeente Enschede in haar economische visie aandacht schenkt aan het omgaan met onvoorspelbare, onzekere ontwikkelingen zoals COVID of een krimpende economie. Beschrijf hoe de gemeente is voorbereid daarop: wat doet zij om met onzekere gebeurtenissen om te kunnen gaan? De gemeente kan bijvoorbeeld zorgen dat zij flexibeler wordt, zodat zij sneller kan anticiperen op behoeften van bedrijven. Enschede wordt op de korte termijn meteen aantrekkelijker voor bedrijven als de gemeente faciliteiten en vergunningen flexibeler voor hen regelt.

De Wetenschappelijke Board raadt aan om ook na te denken over hoe de bedrijvigheid van de toekomst er uit ziet in Enschede. Bedenk hoe bijvoorbeeld de zorgsector en technologische sectoren zich gaan ontwikkelen en welke consequenties dit heeft voor Enschede, bijvoorbeeld voor de manier van werken. Dit kan leiden tot het steviger verbinden van zorginstellingen met bedrijven, zodat technologische oplossingen gevonden worden voor (toekomstige) knelpunten in de zorg, zoals de Twenteboard probeert organiseren via het Medtech cluster.

Veranderingen in de samenleving leiden onvermijdelijk tot verandering van de economie in Enschede. De politiek kan besluiten ook haar economisch beleid te (blijven) veranderen, haar positie te veranderen en haar aanpak. Dat kan leiden tot maatregelen die voor bedrijven pijnlijk zijn. De gemeente kan ervoor kiezen om niet langer de nadruk te leggen op een groei van het totale aantal banen, maar alleen op banengroei in duurzame sectoren. Dat kan zij doen door minder fysieke ruimte beschikbaar te stellen voor bedrijven met laagwaardige banen. Hierdoor ontstaat ruimte voor bedrijven en banen in duurzame sectoren. De gemeente kan er ook voor kiezen om bedrijven die nu in Enschede zijn gevestigd te stimuleren tot gedragsverandering en transformatie tot duurzaam bedrijf. Dergelijke keuzes moet de politiek maken.

Conclusie

1. De Board pleit ervoor dat de gemeente Enschede haar economisch beleid meer als een iteratief proces vorm geeft. Door aan te tonen wat de invloed is van haar beleid en bij te sturen als instrumenten niet effectief blijken te zijn. Dit helpt bij het maken van scherpe(re) keuzes.
2. De Board benadrukt dat de gemeente Enschede realistisch moet zijn bij het bepalen van haar rol binnen de lokale economie. Dat realisme vraagt om inzicht in behoeften van bedrijven, scherpe doelen en politieke keuzes.
3. De gemeente Enschede doet er goed aan om eerst het eigen beleid en bijbehorende acties te bepalen. Vervolgens kan zij bepalen waar samenwerking met (regionale) partners bij nodig is.
4. Toekomstbestendig economisch beleid vraagt om structurele aandacht voor ontwikkelingen en onzekerheden op de lange termijn en het doordenken van de potentiële consequenties daarvan. Bedenk bijvoorbeeld hoe de zorgsector en technologische sectoren zich gaan ontwikkelen en welke consequenties dit heeft voor Enschede.